

Ирфан Хорозовић

ПРОДАВНИЦА НОЖЕВА

Трговина је била у слијепој улици, у сјени старих кестенова, који су сав простор до улаза огртали тешким хладом. Љети је то било корисно, посебно у једном тренутку. То је онај осјећај неописивог олакшања кад јара и бучно бљештавило остају иза вас, у неком другом свијету. Иначе, није угодно предуго стајати у каменом хладу, из сата у сат, са слутњом да се мемла пење у кости, из пода, преко камене тезге, ма каква да је запара. У хладним мјесецима је неисказива, посебна студен навирала ту, баш на том мјесту, у тренутку продирала кроз зимску одјећу и кожу, крадући топлину из тијела леденим уснама. На улазу су била гвоздена врата, као код старих магаза, са локотима и попречним шипкама.

Покрај врата, умјесто излога, вирио је ниски прозор, прашњав и умашћен, с неколико побацаних ножева и сабаља, у корицама или без њих. Прљавштина и паучина могле би неког навести на закључак да посао не иде добро. Међутим, није било тако. Одувијек је ова мала продавница свом власнику доносила довољно за живот. И више од тога.

И улица је била некако забачена, у њој није било ниједне крчме, нити било чега сличног гдје се људи воле састајати и долазити. Заточена, куњала је између два реда сивих кућа, породичних настамби, гдје становници нису били прави сусједи. Нису се поздрављали, нити посуђивали мало кахве у филцану, или соли, као што је обичај. Никад нису ти тротоари били пренути звонким дјечијим смијехом. Већина станара није имала

дјеце, а који јесу, одводили су их рано јутром у школу или вртић. Људи су се некако крили једни од других, као кривци, као да то што живе баш у овој улици сматрају злом игром судбине или казном.

Додуше, на први поглед, улица је изгледала сасвим друкчије. Двоструки ред кестенова, премда уморних, чинио се достојанственим остатком времена у којем је имала своје мјесто и значај. То се нарочито могло запазити у прољеће, у мирису ријетких расцвалих малих бијелих пирамида.

Плоче с натписима и кућни бројеви били су потпуно поси-вјели и сточили се са зидовима, или их није било – само мали омеђени квадрат или правокутник нешто бљеђе боје.

Оживјела би улица једино кад би неко умро или се женио, а и то је трајало кратко и завршавало се брзо, негдје иза врата, међу глухим, сивим зидовима, у утишаним ријечима, или далеко, далеко.

Тако је ријетки пролазник, који би се понекад појавио, био сматран залуталим радозналцем или муштеријом продавнице иза великих кестенова. Пратило би га понеко око иза затвореног прозорског окна, шапатам изречена сумња, чак оптужба.

Гвоздена врата продавнице никад нису била потпуно отворена. У вријеме док је продавач радио била би мало одшкринута, као позив да се може ући. Дошљак би уз шкрипу помјерио врата и кроз густе, тамни застор од опшивене чохе, збуњујући, провлачио се у полумрачну одају са тезгом и вјечито упаљеном свјетиљком. Зауоставиле би га испитивачке очи продавача, који је стајао с обје руке наслоњен на пулт, као да га одавно очекује. Разговор је био врло шкрт. Мајстор је обично настојао сам погодити жељу купца.

Некад су овдје куповали косе и српове, различите маказе, сјекире и ножеве наравно. Правио их је и продавао још дјед његов, и дједов дјед, али се и трговало. Путовали су власници ове продавнице на многе стране свијета, скупљали ријетке и скупоцјене примјерке и продавали их. Неке не. Ни у ком случају. То је била тајна ризница чија је сврха да постоји ту, да се понекад неком покаже.

Шкрипнуше врата и завеслај одгрнуте чохе прекри просторију узнемиреном сјеном.

Продавач, пошто је добро осмотрио дошљака у шеширу и свог замраченог, скину наочари, као да се уморио, обриса их жмиркајући кратковидим очима, не обраћајући више ниједним

покретом пажњу на посјетиоца, као да овај и не постоји. Дошљаку се шутња и мук у замраченој продавници учинише понешто непоћудним и непријатним, те прозбори неколико сухих ријечи, као да га занимају ножеви или нешто томе слично. Продавач слегну раменима и одгега иза врата радионице, вукући десну ногу. Чуло се како хрља у просторији иза врата и ускоро се врати носећи један мали нож с дршком од јеленског рога. Стави га на тезгу и гурну према госту. Овај једва да погледа нож. Продавач га је један тренутак равнодушно гледао и потом хтједе узети нож, али дошљак као да се предомисли. Нож је сад лежао на његовом широком длану, наједном друкчији него на прљавој тезги, у прашини. Сјечиво му је бљеснуло кад је другим дланом купац прешао преко његове површине, као да је оживљавао, попут пробуђене змије.

– Није лош – напоскон признаде купац.

– Од најбољег је челика.

– Ипак, не одговара ми. Хтио сам нешто богатије, као поклон. Сјечиво је додуше добро, али дршка није оно што сам желио...

– Зависи чему ће послужити. Скупоцјен нож вам није потребан. Овај је сасвим поуздан, а није ни нарочито скуп.

– Ипак бих хтио нешто богатије – мало мрзовољно одврати купац – овај је исувише простачки.

– Како хоћете – слегну продавач раменима – у крајњој линији мени би то требало бити свеједно, али, видите, није. Не желим да неки од мојих ножева заврши било како.

– Откуд ви знате како ће завршити?

– Знам, или бар наслутићу.

Купац се збунује. Окренуо се неколико пута наоколо, мотрећи да ли је још ко присутан. Нож је чврсто држао десном шаком.

Иако невољно, продавач се окрену и урони у застор који је служио умјесто врата радионице. Вратио се с два ножа сребрених, фино урађених дршки с полудрагим каменом на крају. Један је камен био тамножут, а други црвен као згрушана капља крви.

Купац с великом радозналешћу узме ножеве. Мрмљао је полугласно неке ријечи и дијелове реченице из којих продавач закључи да се ради о зналцу. Сад је и он са занимањем гледао у ножеве које је донио. Но, премда је очигледно показивао задовољство окрећући их у руци, изгледало је да то још увијек није оно што купац жели. Продавач му полачко, с неколико пробраних ријечи, исприча поријекло и пут ових ножева-близанаца до

његове радње. Наравно, њихова вриједност због тог је много већа. Купца цијена није импресионирала. Није лично на касапина, нити бацача ножева у циркусу. Вјероватно није био ни ловац, премда се продавач не би смио заклети да у читавој купчевој појави нема нешто од ловца, прогонитеља.

– Колекционар сте?

– На неки начин – лажно се насмија купац.

Продавач је био збуњен. Изнио је већ пуну тезгу сваковрсних ножева, бодежа, сабаља, јатагана. Вадио је и неке из саме ризнице, брижљиво склаћане још од дједа у велику, оковану сехару. Дошљак је са све већим интересом бирао примјерке, пажљиво превлачио руку преко њих, приносио их до грла свјетилке и настојао да прочита сваку ријеч или запази знак, ако их је било на дршки и сјечиву. Постао је говорљивији. Њихов разговор се прожимао и већ су се могли споразумијевати с једном или двије ријечи, набачене у вези с легуром, мајстором који је израдио или градом у ком је купљено. Чинило се да је дошљак добро познавао сва она мјеста гдје је трговао дјед, отац и други прије њих. Обишао је градове и сајмове, чувене мајсторе код којих је ишао и продавач. Понекад чак исте године. И у исти дан. Познавао је Венецију као свој џеп, многе градове на Истоку. У Дамаску су једном купили исту сабљу, у размаку од неколико минута можда, а да се нису видјели. Биле су само двије такве сабље, идентичне готово, с разликом у дужини од неколико милиметара.

Показивао му је ханџар израђен у Сарајеву, а дошљак је одговорио причом о једном свом толедском примјерку. Као да су их узбуђење и радозналост обузимали обојицу, али продавач се ипак није могао отрести неког непријатног осјећаја, неспокоја. Није видио праву сврху овог разговора. Купац жели нешто, али шта, шта? Не може му дати оно што и сам љубоморно чува, што понекад гледа и чисти у затвореној соби, чему се диви, а ни сам не зна зашто.

– Многима изгледа бесмислено скупљати сву ту скупопцјену старудију – рече дошљак загонетно.

Продавач се нијемо сложи.

– Наравно, ријеч је о глупацима. Не постоји ниједна ствар на земљи која нема своју сврху. Овако племенити, умјетнички израђени предмети поготово.

Продавач се осјети стијешњен у својој шутњи. Замишљено је лупкао дршком јатагана по тезги и није подизао поглед. Одлу-

чио је да му све покаже. Одгегао је у радионицу и донио шарену сехару, да би пажљивим покретима истресао сву садржину на тезгу. Потом је гурнуо руку унутра и, откопчавши ремен, извадио један дугачки, на први поглед венецијански бодеж.

Купац брзо прелети погледом по хрпи ножева, неке узе у руку, неке само дотакну, пуштајући кратке уздахе дивљења, али кад угледа бодеж, застаде, испусти неки кратки мач из руке и обје руке принесе дршки и сјечиву бодежа, истурајући напријед главу, као да ће га и устима прихватити.

Бодеж је заиста био врхунац мајсторства, право чудо. Сјечиво му је било тако пажљиво израђено да је изгледало као сачињено од свјетлости. Обје његове оштрице и врх зрачили су. Штитник између сјечива и дршке био је од злата израђени раскриљени змај који је подсјећао на галију, урођену у олују. Очи су му биле два мала, црвена драгуља, а крљушт инкрустирана дијамантима. Дршка је такође била од злата и састојала се од четири мање и једне веће кугле на крају. Бодеж складно клизну у дошљакову руку, коју је сад потпуно прекривао и штитио раскриљени змај. Он осјети рељефност дршке и принесе је поновно глави свјетилке. Барељеф је обавијао сваку куглу на дршци. Он се пажљивије загледа и угледа на првој кугли човјека који излијева воду, уз њега два близанца у игри и вагу. На слиједећој кугли били су израђени шкорпион, рибе и рак, а испод ње лав, ован и стријелац-кентаур. На четвртој кугли бик се устремљивао на дјевицу иза које је стајао јарац. Посљедња, највећа кугла била је уствари глобус, са пажљиво израђеним континентима и морима. На врху је имала мали шиљак, као да стреми некуд. Дошљаку се учини да на њој види неке мрље и пјеге и поче да је трља. Продавач га је гледао надмоћно, али с разумијевањем. Дошљак схвати да то нису мрље него утиснуте тачке, од сребра, бакра или драгог камена различитих боја. Пажљивије се загледа. Једна тачка је била баш на мјесту гдје је на глобусу требала бити Венеција. Он подиже поглед и видје како му продавач клима с одобравањем. Да, радио је венецијански мајстор. Али не само он. Овај јединствени бодеж није дјело једног човјека. Пропутовао је готово читав свијет, али само од руке до руке највећих мајстора. И сваки од њих је израдио нешто своје. И потписао се. Сад тек примијети мноштво тих тачкица, више их је осјећао него што је видио. Продавач му додаде лупу. Сасвим је јасно видио Истамбул, Толедо, неки град у Шведској... Чинило му се да препознаје те радње у којима је још увијек лебдјела сјена старих мајстора,

један мали дио њихове вјештине у оку потомака-продавача и тајна у дјелу које је остало иза њих. Зар је то било могуће. Створили су заједнички бодеж и потписивали се вишеструко, додавши му онај дио своје вјештине који је недостајао другоме и израдивши свој зодијачки знак са иницијалом из свог алфабета. Бодеж је прошао зрак, ватру и воду и опет је на земљи, из чије је утробе кован.

Дошљак дубоко уздахну.

– Да. Мислим да је то – промумла комадајући ријечи.

Ушутјели су.

Продавач осјети на стиснутим уснама навирање ријечи. Хтио је да му исприча како се ова чудесна ствар нашла у његовом посједу, како је текао тај мукотрпни, тајни и пун магичне страсти пут до сехаре у његовој продавници. Како су се различите мисли о тајни бодежа сједињавале у једну и како је његова коначна, величанствено убиствена љепота скована. Али није прозборио ни ријеч. Осјетио је да дошљак све то зна. Био је сад већ посве сигуран у то.

Дошљак је леђима био окренут свјетиљци и пратио је оком њено свјетло које је зарило бодеж.

Шутња је сад већ предуго трајала, сувише дуго.

Продавач је као омамљен почео да се помиче напријед, испружајући руке, као да жели свој бодеж натраг. Осјећао је да нешто неповратно губи, али истовремено да тај предмет, који је почивао у његовој сехари, добија своју, првотну и неугасиву, елементарну сврху.

Дошљак се полачко окренуо и приближио, по први пут, своје лице продавачу. Његова десна рука се уздигла увис и тражила право мјесто одакле ће се сручити у груди пред собом.

У том једином тренутку продавач је видио, сасвим добро као да се открило посве, дошљаково наднесено лице. И прије него што му је бодеж уронио у груди, тражећи срце, погодила га је мисао, јасна као рођење.

Учинио му се да стоји пред огледалом.